

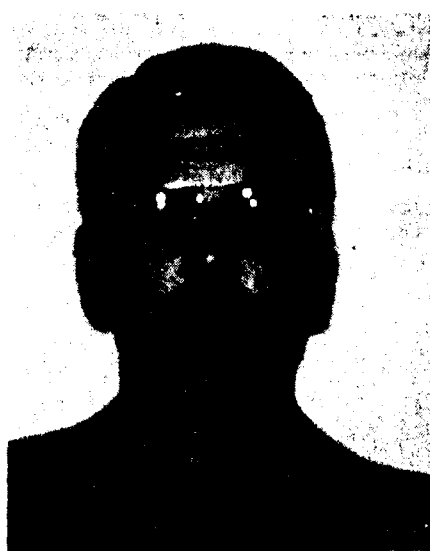
Polakkenes «norske» krigsdekorasjon

100735

Av Bjørn Bratbak

Lørdag 22. desember 1990 ble Lech Walesa innsatt som Polens president etter å ha vunnet de første frie presidentvalg innen Polens grenser etter utbruddet av den annen verdenskrig. Ved innsettelsesseremonien lovte han å være trofast mot Grunnloven og uten unntak vokte nasjonens ære, Statens suverenitet og sikkerhet. Han uttalte også at presidentinnsettelsen markerte begynnelsen på den tredje republikk, og slutten på den onde perioden i Polens historie, da myndighetene i landet ble valgt under press fra en fremmed makt.

Et av fotografiene fra presidentinnsettelsen som gikk verden over, viste en knelende Lech Walesa som kysset flagget til de væpnede styrker, et tegn på at han nå også var øverstkommanderende for landets forsvarsmakt. Selv om den polske hæren har århundre lange tradisjoner, ble dens historie under kommunistregimet kun regnet tilbake til opprettelsen av de polske kommunistiske hæravdelinger innen Den Røde Armé i 1943. Den polske offiseren Zygmunt Berling hadde da sagt seg villig til å stille seg i spissen for polske hæravdelinger under kommunistisk kontroll. Den virkelige polske hæren som deltok på de alliertes side, knyttet sine tradisjoner tilbake til førkrigs-Polen, men ble ikke akseptert av de kommunistiske ledere. Dens øverskommanderende i 1945, general Wladyslaw Anders, ble fratatt sitt polske statsborgerskap og kunne ikke vende tilbake til Polen. Warszawaregjeringen begrunnet dette med statsfientlig virksomhet. Tilsvarende var det med general Bohusz-Szyszko. Han hadde i 1940 vært sjef for den polske brigade som i mai og juni kjempet ved Narvik. Heller ikke han kunne vende tilbake til Polen etter at krigen var slutt, han døde i utlendighet i Storbritannia i 1982. Selv om en polsk hæravdeling hadde deltatt i kampene i Norge i 1940, var det lite populært, og forbundet med frykt, å omtale i Polen i den hardeste kommunistiske perioden fra 1945 til 1956.

Hjelp til å høyne moralen

Gjennom utenlandske aviser er det blitt kjent at den polske regjeringen i 1990 rettet en henvendelse til forsvarsminister Jerzy Morawicz i den polske eksilregjeringen i London og bad om hjelp til å høyne moralen i Polens væpnede styrker. Morawicz svarte at han så det som aller viktigst å få eliminert den indoktrinering som kommunistpartiet uhindret hadde kunnet drive blant offiserer og soldater.

At Polen virkelig mener alvor med at båndene til Den Røde Armé nå er brutt, fremgår av avismeldinger om at russiske troppetransporter fra det tidligere DDR i januar 1991, ble nektet å passere polsk territorium. Et sovjetisk tog med 200 sovjetsoldater, 26 lastebiler og ni stridsvogner ble stanset på den polsk-tyske grensen, og måtte vende tilbake til den russiske garnison i det østlige Tyskland. Polakkene ønsket å knytte tillatelse til gjennommarsj til at russerne skulle forplikte seg til å underskrive avtalen om når de siste enheter av Den Røde Armé skulle være ute av Polen. Det stod da fortsatt 50 000 russiske soldater på polsk jord.

Mellom vårt forsvar og det polske har det ikke etter den andre verdenskrig vært noen særlig kontakt, og slett

ikke noe tillitsfullt forhold. Utviklingen i 1945 førte til at våre to land kom til å gå hver sine veier. Det gode og tillitsfulle samarbeid mellom norske og polske militære som var etablert i 1940 og som hadde videreutviklet seg de første krigsårene, gikk over til å bli preget av mistillit og fiendskap.

Vår «æresgjeld» til Polen

Norske offiserer og soldater som hadde lært polakkene å kjenne under kampene i Nord-Norge, under oppholdet i Storbritannia og under invasjonen i Normandie, glemte ikke så lett sine polske våpenbrødre og deres vonde skjebne etter krigen. Krigsflyveren som senere ble Norges stortingspresident, Per Hysing-Dahl, hadde under krigen tjenestegjort sammen med polske offiserer og flymannskaper. I 1962 gav han ut boken «Vinger over Europa» der han minnet om den æresgjeld som vi nordmenn har overfor Polen og overfor de mange polakker som fortsatt måtte leve i eksil. Sin fulle frihet er Polen først nå, snart femti år etter 1945 i ferd med å oppnå. Hysing-Dahls vektige ord fra 1962 har fortsatt aktualitet:

«Den gjeld vi har pådratt oss til Polen er kanskje en langsiktig forpliktelse som ikke kan gjøres opp i år eller neste år, kanhende må den overføres til neste generasjon. Men vi har ikke lov til å glemme den; den må taes med i våre vurderinger og vårt arbeid for vårt eget lands og Europas fremtid».

En annen av våre krigshelter, generalmajor Arne D. Dahl, som selv hadde vært sjef for Alta bataljon under kampene om Narvik i 1940, sjef for den norske militærmisjonen hos russerne ved frigjøringen av Finmark fra 1944 og som etter krigen beklede flere betydningsfulle kommandostillinger innen det norske forsvaret, også han var opptatt av Polens skjebne etter krigen. I 1980 skrev han en serie artikler i Norsk Militært Tidsskrift om «Massemyrderier av polske krigsfan-

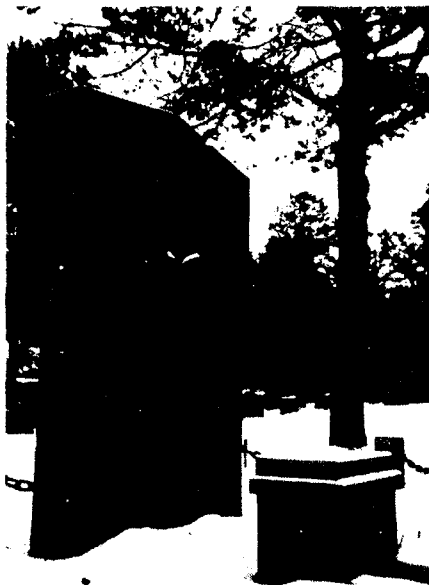
Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014
get». Her gav han en grundig redegjørelse for russernes skjendige henrettelse av de polske offiserer ved Katyn i 1940. General Dahl avsluttet artikkelserien med et brennende ønske:

«Det er i år også 40 år siden en polsk brigade med beundringsverdig tapperhet og fremgang kjempet side om side med norske tropper i Narvik-området. Vi sender våre tanker til Polens sønner med takknemlige hjerter og et brennende ønske om, at dagen ikke er fjern, da det stolte polske folk atter er herre i eget hus. Det skje!»

De polske krigsgraver

Det vakte ikke så lite oppstyr da den norske regjeringen midt på 1950-tallet stilte seg imøtekommende for ønskene fra den polske kommunistambassaden i Oslo om at gravstenene og monumentene på de polske krigsgraver i Norge skulle utstyres med statseblemet til det kommunistiske Polen, og ikke det statseblem som de døde polakker hadde kjempet og falt under. Gravene måtte heller ikke forsynes med det kristne korset. Da dette ble kjent i Norge satte det voldsomme følelser i sving, både hos polske flyktninger, våre egne veteraner fra krigens dager, og hos den jevne norske kvinne og mann. Men regjeringen lot seg ikke rokke, og først etter at et nærmest enstemmig Storting hadde fattet et vedtak som henstilte til regjeringen om å omgjøre sin beslutning, bøyde den delvis av. Regjeringen bestemte nå at de polske krigsgravsteder skulle utsmykkes med et nøytralt emblem, og at hverken Polens riksvåpen eller det kristne korset skulle være med. Først i 1990 ble det polske gravmålet på Vestre Gravlund i Oslo forsynt med det kristne korset og Polens førkrigsriksvåpen. Den polske nasjonalforsamlingen besluttet nemlig i februar 1990 at det polske riksvåpen fra da av skulle være likt med det som ble benyttet frem til okkupasjonen av Polen i 1939. Da ble også den forhatte benevnelsen «Den polske folkerepublik» byttet ut. Landet skulle nå kort og godt benevnes «Republikken Polen».

På bakgrunn av den polske brigades innsats ved Narvik i mai og juni 1940, og at polske falne fra dette felttoget ble etterlatt i norsk jord, har det i årene etter krigen vært en viss kontakt mellom norske og polske militære. Spesi-

Det polske gravsted på Håkvik kirkegård ved Narvik. Minnesteinen bærer fortsatt den nøytrale utsmykningen fra 1950-årene. (Foto B. Bratbok)

elt har dette vært tilfelle ved markeringer av runde tall for overfallet i 1940 og frigjøringen i 1945. Polske militære og polske veteraner såvel fra Polen som fra dem som levde i landflyktighet, har besøkt vårt land og vært tilstede ved seremonier og kransnedleggelse. Våpenbroderskapet fra krigens tid har for en stakket stund blitt gjenopplivet. Den polske brigade hadde 97 falne som ble gravlagt ved Narvik. I tillegg mistet 59 av mannskapet livet, da den polske jageren ORP«GROM» den 4. mai 1940 ble senket like utenfor Narvik av et tysk bombefly.

Etter at Narvik var gjenerobret 28. mai 1940, og polakkene etter hårde kamper hadde bemektiget seg Ankenes, hadde den polske fiolinvirtuosen Jan Rydel stått på slagmarken og spilt Chopins sørgemarsj som et siste betagende farvel til sine falne kamerater. Begravelsen fant sted på Håkvik kirkegård to dager senere. Det fantes ikke nok likkister, slik at de falne polakker ble svøpt i sine karakteristiske kapper og lagt i en fellesgrav. Ved begravelsen var det også flere nordmenn tilstede, blant andre en norsk prest. Han talte ved graven og lovte at nordmennene aldri ville glemme de polske soldatene som hadde gitt sitt liv for Norge.

I vår etterkrigshistorie er det gjort stort vesen av de britiske og franske

tropper som kjempet i Norge. Få kjenner til det faktum at det ved Narvik deltok like mange polske som franske tropper, og at de polske troppene utmerket seg med sin tapperhet og innbitte kamp mot de tyske overfallsmenn. Allerede i 1940 var den alminnelige oppfatning at den polske troppekontingenten var den tapreste av dem som kom Norge til hjelp. En fremtredende norsk offiser skrev til den polske brigadesjefen:

«Etter det jeg har hørt og sett, hører troppene som står under Deres kommando til de beste og mest disiplinerte jeg noengang har sett. Jeg vet at generalene Ruge og Fleischer er av samme mening.»

Sjefen for Alta bataljon i 1940, general A. D. Dahl, skrev i en rapport kort etter felttoget at det var et polsk kompani som hadde hatt de største prosentvise tap under kampene i Nord-Norge, større enn noen annen alliert eller norsk avdeling.

Etter at de allierte i juni 1940 forlot Norge, kjempet store deler av den polske brigaden i Frankrike. Her ble de polske styrkene satt inn mot den overlegne tyske angriper. Etter igjen å ha kjempet hårdt og tappert ble den allerede så legendariske Podhalejegerbrigaden fullstendig opprevet. Da nederlaget i Frankrike var et faktum, sendte den polske president, regjering og overkommando den 17. juni ut en erklæring der de slo fast at Polen ville fortsette kampen, og at alt skulle settes inn på å bygge opp nye forsvarsenheter på engelsk jord.

I Frankrike fortsatte de polske avdelingene kampen mot den overmektige tyske krigsmakt. 1. Bataljon ble fullstendig knust i de voldsomme sluttkampene i Dol-Combours og opphørte å eksistere om formiddagen 18. juni. 2. Bataljon som en måned tidligere hadde fått sin ildbåp under den beundringsverdige marsjen fra Bogen til Bjerkvik, og deretter nærmest vært kontinuerlig i kamp med tyskerne, ble etter store tap oppløst i Dominenc den 18. juni kl 1230. I løpet av 18. og 19. juni gikk alle fire bataljonene i brigaden tapt, og bare mindre enheter, bl a fra 4. Bataljon, hadde sent om kvelden 18. juni klart å komme seg ombord i fartøyer som førte dem over til England. Det var hovedsakelig stabs- og støtteelementer som reddet seg på denne måten. Brigadens fane ble også reddet, og kom til England ombord i slepebåten «Abeille».

21. juli 1940 besøkte den polske øverstkommanderende, general Sikorski, restene av Podhalejegerbrigaden som hadde kjempet ved Narvik, og som nå befant seg i Skottland. Ved en seremoni ble brigadens fane dekorert med det sorte og blå ordensbåndet til ordenen «Virtuti Militari» som et synlig bevis på den anerkjennelse brigadens soldater skulle ha for innsatsen ved Narvik. Brigaden som nå også gikk under navnet «The Polish Brigade Narvik», ble formelt oppløst den 21. august 1940. Soldatene ble imidlertid for det meste overført til 1. Podhalejegerbataljon som etter en tid inngikk i 10. Polske Panserbrigade og deretter i 1. Polske Panserdivisjon.

50-års markeringen i 1990

Krigshandlingene i Norge og gjenerobringen av Narvik ble markert på forskjellig vis våren 1990. Blant annet ble den norske Deltakermedaljen tildelt polske og franske veteraner som hadde deltatt i Narvikfelttoget. Spesielle britiske bestemmelser og militær tradisjon hos britene hindret de britiske krigsdeltakerne fra Narvik fra å motta den norske hedersbevisningen, noe som mange briter fant urimelig. Polske veteraner som fortsatt oppholdt seg utenfor Polens grenser, ble invitert til London der de i februar 1990 i «Det Polske Institutt og Sikorski Museum» ble overrakt den norske Deltakermedaljen av Norges forsvarsattasjé, oberstløytnant Lars Harald Finstad. De polske veteranene som nå alle var eldre menn, var kommet fra alle kanter av verden, Spania, Storbritannia, New Zealand m fl for å delta i minnesammenkomsten. De var i sivile klær, men bar likevel sine krigsmedaljer på brystet. Noen bar også en skuldersnor i de norske nasjonalfarvene rødt, hvitt og blått, enkelte av dem med et gyldent norsk riksvåpenskjold festet til snoren.

Under markeringen i Narvik i slutten av mai 1990 var det også der mange polske veteraner tilstede. Også her ble det lagt merke til at flere av deltakerne bar den norskfarvede skuldersnoren, eller *fourragère* som det heter på militærspåket. Norske offiserer som stilte spørsmål om hva slags utmerkelse dette var, ble møtt med både forbauselse og overbærenhet. Dette var jo en norsk krigsutmerkelse som den polske brigade i Skottland og deltakerne i Narvikfelttoget hadde fått

anledning til å bære som en særlig gunst gitt av den norske kong Haakon VII. For de norske offiserer var dette ukjent, og flere måtte beskjemmet innrømme sin uvidenhet. Nå er ikke dette så merkelig. Omstendighetene omkring tildelingen av denne hedersbevisningen er så godt som ikke beskrevet i norsk og engelsk etterkrigslitteratur, mens den oftere er nevnt i polske bøker og artikler. Det heter her at kong Haakon VII tildelte alle tidligere soldater av Podhalejegerbrigaden utmerkelse i form av en skuldersnor i de norske nasjonalfarver. Bruk av *fourragère* som hedersbevisning er ellers ukjent innenfor norsk militærhistorie. En *fourragère* (lanyard) er en krigsdekorasjon som gis til en militær enhet for tapprhet i kamp. Den består av en tvunnet snor i fastsatte farver og bæres som regel om venstre skulder av alle medlemmer i enheten som er dekorert.

Norgesvennen Wladyslaw Neuman

Den polske sendemannen Wladyslaw Neuman hadde siden 1931 vært Polens minister hos den norske konge og regjering. Etter at Polen ble okkupert høsten 1939 hadde han fortsatt å representere den polske eksilregjeringen. Minister Neuman var en stor personlighet, og allerede før krigen utmerket seg som en stor norgesvenn. Han ble regnet som en personlig venn til kong Haakon VII, stortingspresident C J Hambro og utenriksminister Halvdan Koht. Etter at også Norge var overfalt av Hitlers styrker 9. april 1940, fulgte han den norske regjering på dens reise gjennom landet, og forlot Norge fra Tromsø på samme skip som konge og regjering.

Minister Neuman synes å være den som har spilt en sentral rolle ved opprettelsen av polakkenes «norske» krigsdekorasjon. Dette må ha skjedd en eller annen gang på sensommeren eller høsten 1940. Polakkene sier selv at det var i juli at kong Haakon VII gav sin tillatelse til at de polske deltakerne fra Narvik-felttoget skulle få sin «norske» skuldersnor. Omstendighetene rundt hvorledes dette foregikk er imidlertid uklare.

Av dokumenter i norske arkiver fremgår at den polske minister Neuman i midten av november 1940 tok kontakt med den norske forsvarsminister Ljungberg og formelt bad om

tillatelse til at polske avdelinger som hadde kjempet i Norge skulle få bære en «signalfløite-snor i norske farver». Ljungberg forteller i et brev at spørsmålet ble forelagt regjeringen som «med Kongens vitende svarte ja».

I et brev av 23. november 1940 fra den norske militærattasjé til forbindelsesoffiseren ved det britiske War Office, beretter militærattasjeen at den polske minister ved den norske regjering har bedt om at polske soldater som deltok ved Narvik må få bære en «lanyard» i norske farver. Militærattasjeen spør om britene kan ha noe imot dette. Fra norsk side har man oppfattet dette som meget smigrende, la han til. Til slutt nevner han at polakkene er ivrige etter å få et hurtig svar. På dette tidspunkt var polakkene kommet så langt i sine forberedelser at en prototyp av skuldersnoren var klar.

Britene hadde kommentarer, men det skyldtes at det var de som dekket alle utgiftene vedrørende de polske styrkene i Storbritannia, i motsetning til Norges styrker, som den norske regjering takket være inntektene fra handelsflåten selv var i stand til å underholde. War Office skrev derfor direkte til polakkene og sa at de ikke ville få noen penger til denne dekorasjonen, men at britene ellers ikke hadde noe mot ideen. Også den norske militærattasjeen fikk svar fra War Office om at britene ikke ville motsette seg polakkenes plan om en lanyard i norske farver.

Den norske forsvarsminister Ljungberg sendte den 4. desember 1940 et personlig brev til sjefen for den norske hæren i Storbritannia, general C G Fleischer og fortalte om polakkenes planer. Fleischer oppholdt seg på denne tiden i Dumfries i Skottland hvor Den norske brigade var under etablering, og skulle i dagene 8. til 10. desember avlegge offisielt besøk hos de polske avdelinger i Skottland.

Den norske snoren tas i bruk

Under besøket hos polakkene ble general Fleischer, seierherren fra felttoget i Nord-Norge, dekorert med den polske militære ordenen «Virtuti Militari». Ved denne anledningen ble også den norske skuldersnoren for første gang utdelt. Selve overrekkelsen foregikk ved en parade, hvor den bataljon som utgjorde restene etter Podhalejegerbrigaden som hadde deltatt ved Narvik, stod oppstilt. Tilstede var

General C. G. Fleischer dekorerer av general Sikorski med sølvkorset av Virtuti Militari, Skottland, desember 1940.

paraden var den polske hærs øverstkommanderende, general Sikorski, den polske brigadesjefen fra felttoget ved Narvik, general Bohusz-Szyszko og soldater og offiserer som hadde deltatt ved Narvik.

På paradeplassen var det norske, polske og engelske flagg heist og de tre lands nasjonalsanger ble spilt. General Sikorski og general Fleischer tok plass foran bataljonens front og general Sikorski holdt en tale der han bl a sa:

«Alltid når friheten trues står Polen beredt til å forsvare den. – Disse ord ble uttalt for 148 år siden av en polsk soldat, som var en av keiser Napoleons mest betrodde generaler, nemlig fyrst Joseph Sulkowski. Det var mot den samme bakgrunn, at den polske Highland Brigade ble dannet ifjor for å kjempe i Norge. Fred var et hellig begrep for Deres landsmenn, men allikevel ble dere overfalt av barbarene. Hunnerne overfalt Deres land og røvet dets uavhengighet bare for å bygge en grunnvold for en enkelt manns innbilte storhet.

Norge og Polen er begge tvunget til å fortsette kampen utenfor landets grenser, og denne kamp vil vi fortsette

til den fullstendige seier er vunnet. Vi er idag forenet i våre bestrebelser for å legge fundamentene for et bedre og lykkeligere fremtidens Europa.

Idet jeg med ære minnes Deres tapre forsvarssjef, general Ruge, som valgte å dele skjebne med sine soldater og forbli i fedrelandet, overrekker jeg Dem, Carl Fleischer, sølvkorset av Virtuti Militari som en anerkjennelse for den usedvanlige tapperhet, De ga så rikt bevis på, dengang De kommanderte Deres divisjon under det norske felttog, og spesielt under slaget ved Narvik. Må denne utmerkelse ikke alene være et uttrykk for personlig høyaktelse, men må den også være et symbol på et evig vennskap mellom våre armeer og våre nasjoner, og et tegn på den dype aktelse vi polakker nærer overfor deres elskede og rettferdige konge.»

General Fleischer svarte med en takketal som han fremsa på fransk:

«Det er en stor ære for meg å stå foran fronten i dag for tropper som kjempet så tappert i mitt land.

Under kampene om Narvik hadde vi samme gleden av å slå tyskerne tilbake.

I disse kamper deltok de polske

tropper på en beundringsverdig måte.

Det er derfor vi nordmenn skal takke dere polakker, og jeg gjør det av mitt fulle hjerte.

Jeg forstår at de soldater som tok del i krigen i Norge vil få retten til å bære en fourragère i de norske farver. Dette er en heder for oss, som jeg takker for, og jeg er overbevisst om at de norske farver aldri kommer til å bli båret av taprere soldater enn dere.

Det norske folk står i stor takknemlighetsgjeld til det polske, og hva dere har gjort for oss vil aldri bli glemt.»

Etter at general Fleischer hadde avsluttet sin tale ble Virtuti Militari utdelt til 15 polske offiserer og soldater som hadde utmerket seg ved narvik, mens rundt 150 offiserer og soldater fikk det polske krigskors.

Fouragøren i de norske farver ble utdelt i to valører; en med knute og en liten gull norsk løve, og en med kun skuldernoren. General Fleischer og hans tre følgeoffiserer ble også tildelt fouragøren i de norske farver. Tre dager senere gav Hærens Overkommando skriftlig melding om at fouragøren for disse fire offiserer var tillatt båret til norsk uniform.

Så snart ordensutdelingen var avsluttet, defilerte bataljonen for generalene Sikorski og Fleischer. Dagen etter besøkte Fleischer andre av avdelingene som stod under general Bohusz-Szyszkos kommando. Ved avskjeden skrev general Fleischer en hilsen på norsk i gjesteboken:

«Min hilsen til de polske soldater. En offiser ser straks at de har kjempet og vil kjempe.»

Carl G. Fleischer

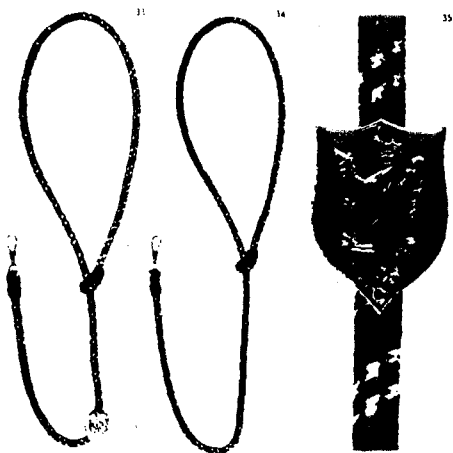
Generalmajor

Kanskje var det med en spesiell følelse av tilhørighet at general Fleischer besøkte de polske avdelingene i Skottland. Polske soldater hadde kjempet og falt sammen med hans egne soldater under forsøkene på å kaste tyskerne ut av Nord-Norge. Selv kunne han føre sin aner tilbake til den polske rådsherre Philip Fleischer som levde i Elbing-Danzig fra 1600 til 1640, og som blir regnet som Fleischerfamiliens stamfar.

Regler for tildeling og for bæring

De formelle polske bestemmelser om tildeling og bæring av den «norske» fourageren til polsk uniform, er gitt i den polske øverstkommanderendes

ordrebok av 25. januar 1941. Øverstkommanderende fastsatte her at alt personell som hadde deltatt i felttoget ved Narvik skulle bære snoren med knute og norsk løve. Glatt snor skulle bæres av det øvrige personell i Den selvstendige brigade i Skottland. Øverskommenderende gav også general Bohusz-Szyszko fullmakt til å utdele denne hedersbevisningen.

General Bohusz-Szyszko utstedte i Glasgow den 17. mai 1940 en kunngjøring om at også besetningen på ORP «Grom», jageren som var blitt senket ved Narvik 4. mai 1940, skulle ha rett til å bære skuldernoren med den norske løve. General Bohusz-Szyszko dro i begynnelsen av august 1941 til Russland, først som sjef for den polske militærmisjonen i Moskva, og deretter i forskjellige sentrale stillinger i hæren til general Anders – 2. Polske Korps.

Etter at Bohusz-Szyszko var reist til Russland fortsatte sjefen for 1. Bataljon Podhalejegere i Skottland å utdele snoren. Blant annet hadde han den 1. desember 1941 gitt utmerkelsen til åtte jugoslaviske offiserer som hadde tjenestegjort ved bataljonen. Dette ble innledningen til en lang og omfangsrik skriftveksling i det polske militære byråkrati. 7. mars 1942 hadde tydeligvis den nye bataljonssjef blitt oppmerksom på at hans forgjenger hadde overskredet sin kompetanse, og han bad i et brev til øverstkommanderende i London, general Sikorski, om å få godkjennelse på det som var gjort, og retningslinjer for fremtidige tildelinger. Brevet ble fremsendt tjenestevei.

Brigadesjefen sa i sin påtegning at bemyndigelsen til å dele ut snoren kun gjaldt general Bohusz-Szyszko og ikke til bataljonssjefen. Brevet passerte de forskjellige kommandoled

og nådde krigsministeriet. Etter å ha undersøkt saken kunne ministeriet den 26. mars 1942 sende et brev til sjefen for 1. Polske Korps i Skottland om at han måtte sørge for at sjefen for 1. Bataljon Podhalejegere ble forklart at den norske skuldernoren var gitt til bataljonen av den norske regjering, og at den hadde status som krigsdekorasjon og ikke var noen minnegjenstand til brigaden. Krigsministeriet understreket at snoren var gitt av et alliert land som en hedersbevisning til en polsk enhet som deltok i kampen for befrielsen av Norge, og denne kunne derfor ikke utdeles av sjefen for denne enheten til soldater fra tredje land.

Kopi av krigsministeriets brev ble sendt til general Bohusz-Szyszko som nå var stabssjef for den polske hæren i Russland og oppholdt seg i Jangi Jul i Øst-Russland. I et hemmelig chiffertelegram svarte han den 26. mai 1942 sin øverstkommanderende i London med at det ikke forelå noen skriftlig dokumentasjon om tildelingen av den norske snoren. Det forelå kun en muntlig underretning fra minister Neuman fra forhandlinger med den norske regjeringen. Øverstkommanderendes stab slo seg ikke til ro, og i brev av 9. juni 1942 ble minister Neuman bedt om å ta spørsmålet opp med den norske regjering og finne frem til bakgrunnen for beslutningen om tildelingen av snoren, og om hvilken status den hadde som krigsdekorasjon. Dokumentene som kunne fortelle om et eventuelt svar fra den norske regjeringen har ikke latt seg oppspore.

General Bohusz-Szyszko kan selv ikke ha hatt noen tvil om verdien av den norske fourragère som krigsdekorasjon. Av fotografier fremgår at han var påpasselig med også å bære den norskfarvede fourragère når han ved høytidelig anledninger stilte med sine mange ordener og utmerkelser. Dette viser bilder fra hans tid i Russland, Iran, Italia og fra etterkrigstiden i England. Da den polske eksilhærens siste øverstkommanderende, general Anders, i 1970 ble gravlagt på den polske krigskirkegården ved Monte Casino i Italia, møtte general Bohusz-Szyszko frem i full uniform for å ta et siste farvel med sin mangeårige sjef og våpenfelle. Han bar ved denne anledningen alle sin ordener og medaljer, heriblant det norske Krigskorset som han var tildelt i 1942, og fourragèren i de norske farver og med det norske løveskjoldet.

General Szysko Bohusz, sjefen for Den polske brigaden i Norge, 2 ganger dekorert med Virtuti Militari, og med «den norske snoren».

«De norske myndigheter uvedkommende»

På samme måte som det polske militære byråkrati i 1942 interesserte seg for tilblivelsen av snoren, finnes det fra norsk side dokumentasjon fra 1943 som viser at de norske militære myndigheter ikke anså den «norske snoren» som noe norsk anliggende.

Våren 1943 var den norske løytnant Arne Bakken elev ved det britiske Military College of Science i Staffordshire. Her ble han kjent med en polsk medelev som hadde deltatt i kampene ved Narvik. Også polakken var løytnant, og han bar sin «Norges-snor» til uniformen. Han fortalte at han hadde fått snoren med riksvåpenskjoldet som en dekorasjon for sin deltakelse i Narvik-felttoget. Nå hadde han dessverre mistet det lille riksvåpenskjoldet til snoren, og han bad sin norske venn om å hjelpe ham med å få fatt i et nytt.

Løytnant Arne Bakken satte seg ned og skrev et brev til Hærens Overkommando i London. Derfra ble brevene den 22. mai 1943 oversendt til Generalkvartermesteren, som så igjen vidersendte det til Forsvarsdepartementet. Derfra gikk det med ny påtegninger til Hærens Overkommando i det departementet «*tør be om H.O.K.'s mulige uttalelse om hv* «Norgessnoren» er, – om dens tilblivelse og eventuelle benyttelse som dekorasjon». HOK innhentet deretter uttalelse fra oberstløytnant Pran so

var en av dem som hadde vært tilstede i Skottland i desember 1940 da snoren første gang ble utdelt. Pran hadde ved denne anledningen selv mottatt snoren, og hadde også fått en skriftlig tilfattelse fra HOK til å bære den til norsk uniform.

Oberstløytnant Pran kunne gi detaljerte opplysninger om tildelingen. Han fortalte at samtlige polske soldater som hadde vært i Norge ble tildelt en fourragère i norske farver som tegn på deltakelsen i det norske felttog. Det hadde under overleveringen blitt uttalt at den norske konge hadde gitt sitt samtykke til å bruke de norske farver i den polske fourragère. Pran antok at det i Forsvarsdepartementet eller hos H.M.Kongens Overadjutant måtte foreligge opplysninger om saken.

Saken på bakgrunn av henvendelsen fra løytnant Bakken ble avsluttet med et brev til ham fra HOK den 15. juni 1943. Her skrev HOK blant annet: «Denne fourragère ble utdelt av de polske myndigheter og er de norske myndigheter uvedkommende». HOK la til at de ikke kjente til at det var en «løveknapp» festet til snoren, eller hvorledes denne i tilfelle så ut. Denne var i hvertfall ikke skaffet gjennom norske myndigheter.

Avslutning

Den kalde og avvisende tone i svaret fra HOK fra sommeren 1943 gir et godt bilde på hvorledes det norsk-polske vennskap og våpenbroderskap var begynt å kjølnes som et resultat av storpolitiske hendelser som så ofte har rammet Polen på en lite rettferdig måte. I begynnelsen av april 1943 ble det kjent at det i Katyn-skogen var funnet massegraver med tusenvis av henrettede polske offiserer. Den polske eksilregjering og de polske offiserer i Storbritannia var straks klar over at dette var det russerne som stod bak. Polakkene hadde siden 1940 forsøkt å oppspore de 15 000 polske offiserene som russerne hadde tatt som fanger høsten 1939, og som alle livstegn hadde opphørt fra våren 1940.

Stalin hevdet at det var tyskerne som stod bak drapene, og forlangte at den polske eksilregjering skulle stanse alle videre undersøkelser, og offentlig uttale at det var tyskerne som var ansvarlig for udåden. Dette nektet selvsagt polakkene, og russerne brøt dermed de diplomatiske forbindelser med den polske London-regjeringen.

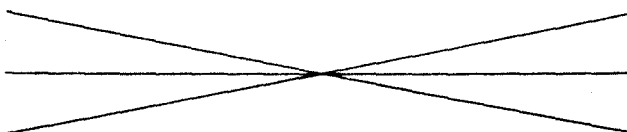
Vestmaktene, og også Norge, ønsket ikke å støtte Polen i denne saken, eller bidra til at sannheten om Katyn-drapene skulle komme for en dag. De ville for en hver pris sikre seg Stalins vennskap slik at de med forente krefter kunne få slått Hitler og hans allierte. Polakkene som fortsatte å kjempe på vestmaktens side, fikk aldri etter dette den støtte og anerkjennelse som ellers ville ha vært rimelig.

Etter tyskernes kapitulasjon i 1945 ble Polen overlatt til sin maktsyke nabo i øst, men før dette hadde Roosevelt og Churchill gått med på at Sovjet skulle overta store deler av Øst-Polen.

Først nå er Polen i ferd med å oppnå sin fulle frihet etter mer enn 50 års undertrykkelse. Landets militære styrker skal finne sin egen og selvstendige plass innenfor den nye republikken. Kommunistiske tradisjoner etter snart 50 års kontroll fra Sovjet, er man nå i ferd med å kvitte seg med.

Den «norske» snoren fra 1940 kunne kanskje igjen tas i bruk, om man i den polske hæren skulle ha en enhet som ønsker å føre røttene tilbake – til sin berømte og tapre Podhaleje-gerbrigade fra 1940 – «The Polish Brigade Narvik».

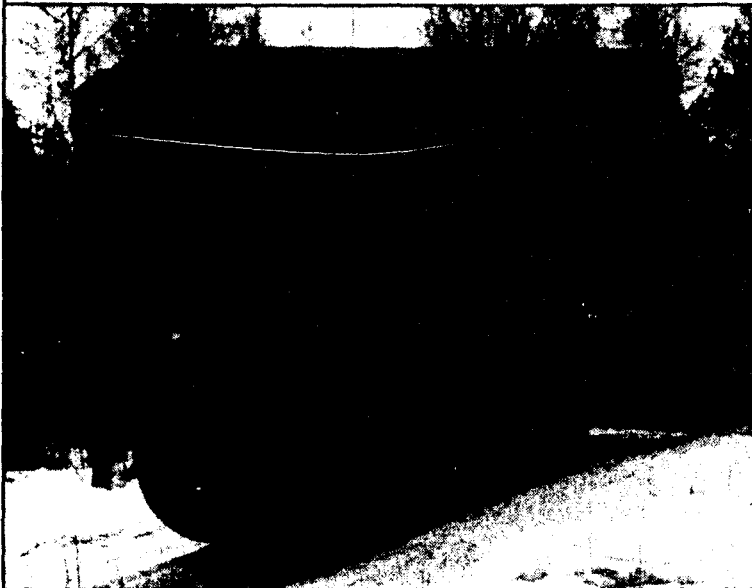
□

HÄGGLUNDS

MOELV

Trailer MB 58

Hägglunds Moelv has long traditions in supply of defence equipment. Today Hägglunds Moelv supplies recovery vehicles, on and off road trailers, ring mount for 12,7 mm machinegun, and one man operated De-icers for large aircrafts.

Adresse/Postal address
HÄGGLUNDS MOELV A S
Postboks 244
N-2391 MOELV, Norway

Telephone

Nat 065 685 00
Int + 47 65 685 00

Telefax

Nat 065 670 56
Int + 47 65 670 56

Telex

76350 hagmo n